

Jugoszlávia, édes hazám

(Regényrészlet)

Az a kiskamasz, aki a Zágráb és Brčko közötti sík pusztaság közepén álló benzinkúton lemosta az úttól kimerült tragacsom szélvédőjét, annyira hasonlított Makira, hogy meggyőzhetett volna, az ő fia, akit ki tudja, hol felejtett, miközben a szivárványos giccset árusító boltjával vándorolt. A háta mögött legalább négy további, vizesedénnyel és rongyokkal fölfegyverezett kölyök leste, mikor formálhatna jogot némi apróra, amit viszont én a közeli *Juharfás étteremben*¹ szándékoztam elkölteni, egy dupla kávéra és egy üdítőre. Arra gondoltam, hogy a fater az én helyemben nagy örömmel összecsapott volna velük, és ebből az összecsapásból minden további nélkül győztesen került volna ki, én viszont sajnós nem örököltém tőle ezt az igen hasznos tehetséget. Ezért aztán ezek a rongyos és piszkos kis útonállók egyre jobban idegesítettek, és lassan rájöttem, hogy ma a legjobb esetben is csak egy rövid kávé és egy pohár vizet iszom majd. Enyhén fölbaszódva nyitottam ki az ajtót, és hirtelen mind az öt ablakmosó odanyomult, és mind az öt felém nyújtotta a kezét. Áttolakodtam közöttük és megpróbáltam ignorálni őket, de valahogy mindig újra elém kerültek. A megmosott szélvédőre mutogattak, és egyre közelebb nyomták maszatos tenyerüket az arcomhoz.

- *Nincs apróm!*

Megmutattam nekik üres zsebeimet, de kár volt azt képzelnem, ez majd bármitől eltántorítja őket.

- *Jöhet a papír is!*

- *Csak euróm van.*

¹ A más betűtípussal szedett szavak-mondatok a szlovén szövegben bosnyákul/horvátul/szerbül olvashatók. (A fordító megjegyzése.)

– *Jöhet.*

Vereségemet elismerve kivettem a pénztárcámból egy kéteuros érmét, és Maki fiának a kezébe nyomtam. De a csatát ezzel még távolról se nyertem meg, hiszen a maradék négy kölyök rá se nézett az érmére, amit ő a markába szorított.

– *Aló mars, kölykök, nehogy odamenjek...*

Az étterem előtt egy koravén pincér állt, szocialista egyenruhában. Két cigány kölyök a pincér szigorú hangja hallatán azonnal hátrébb lépett, de a legkisebbet sikerült elkapnia a grabancánál fogva, és szó szerint visszadobta a parkoló felé.

– *Tűnés a tolvaj anyád picsájába!*

– *Húzz a faszomba, öreg!*

– *Vigyázz, kölyök, mert oda találok menni!*

– *Kapd be, te idióta!*

Nyilvánvalóan egy régóta tartó háború kellős közepébe csöppentem, amelyben az egyenruhás pincérsereg a cigány gerillák ellen harcolt, minden eszközt bevetve, a sáros út fölötti uralomért, amely az improvizált parkolót kötötte össze a lerobbant étteremmel. Szerencsére ebben a pillanatban odakanyarodott egy bolgár rendszámú kettős golf, a kölykök gyorsan megfélemeztek a dühös pincérről, és a vödreikkel futva megcélozták az épp kiszálló sofőrt. A pincér pedig visszatért a bejárat melletti őrhelyére, és folytatta a cigiszünetét.

– *Tessék.*

Annyira elábrándozott a korkedvezményes nyugdíjról, amelyet majd a benzinkút déli részét megszálló kis fekete bőrű hadsereg elleni harcban szerzett érdemeivel szolgál meg, még csak rám néznie se sikerült, nemhogy elmosolyodott volna. Leültem az egyik asztalhoz, a sokéves kávéfoltokkal tarkított fehér abrosz alatt egy másik, egy árnyalatnyival tisztább piros terítő volt. A billegő asztalon egy műanyag reklám hamutartó állt, mellette egy váza, benne a Jugoszlávia őskorából származó műanyag virágokkal. Hogy egy ilyen helyen sikerüljön kiharcolni egy savanyú kávét és a megtiszteltetést, hogy elsőként érinthetem a vékony műanyag kanalat és megkeverhetem vele a kávét, arra még várnom kellett egy darabig. Az érdemes pincér ugyanis még elszívott egy-két szálát, váltott néhány szót a rozsdamentes acél pult mögött álló harcostársával, majd az asztalomhoz vezető rövid úton további percekre tűnt el, csodálatos módon.

Minden arra utalt, hogy egy egészen eredeti vendéglátós hagyományra akadtam, amelyet nálam rátermettebbeknek se sikerült ki-

irtania, ezért eszembe se jutott megkísérelni a lehetetlent. A kényszer munkán levő halálra ítétekként viselkedő helyi, emberszabású lényekkel való kommunikáció iránti vágyam egyébként is lelohadt már az első kísérlet alkalmával, amikor is a látszólag teljesen ártatlan kérdésekre, hogy tudniillik „*Mennyi van még Brčkóig?*”, azt a választ kaptam, hogy *A faszom tudja...*

A bajszos egyenruhásról, akinek nemrég kifizettem az üzemanyagot, messziről lerítt, hogy délelőtt csak saját magát, délután az egész világot utálja. Miközben ilyen spontán módon reagált Brčko említésére, amely történelmileg érthető bánatára – legalábbis én ezzel magyaráztam a reakcióját – nem került horvát kézre, valami tévedés folytán egy mosolyféle jelent meg az arcán. Valószínűleg azért, hogy fölébressze bennem azt a hamis érzést, hogy ő csak viccel és nem szándékozik terrorizálni a Boszniai Szerb Köztársaságba tartó utasokat. De hogy kiderüljön számomra, meddig utazhatnak a tisztességes emberek, odavetette:

– *Bródig olyan hatvan kilométer van még.*

Szóval mindenből elegendem volt, még mielőtt egyáltalán elkezdődött volna bármi is. Megvettem azokat, akik üres fejükkel történeteket agyaltak ki ismeretlenekről, és, ami még rosszabb, ezekben olyan szentül hittek, mintha a falusi plébánostól vagy a CNN-ből hallották volna. A bajszos szemében ugyanis attól a ténytól, hogy Brčkóba tartottam, vérszomjas csetniknek számítottam, akinek legalább három, a dubrovnikai Stradunra kilőtt gránát nyomja a lelkét.

Húsz perccel később a szomszédos étteremben ittam az élvezhetetlen kávét és azon törtem a fejem, miért érintett meg oly mélyen az ítélete. Egyetlen pillanat alatt annyira megutáltam, hogy fejben már a képzeletbeli életrajzát is összeállítottam, és nagy élvezettel úgy mutattam be, mint a szerb házakból kirámolt tűzhelyekkel és mosógépekkel kereskedő feketézőt. A vörös fejű Bajszos a dühtől elszabadult képzeletemben a benzinkúton ledolgozott műszakja után még Gorenje márkájú mosógépeket fuvarozott ide-oda a faluban, és a szomszédjainak kínálgatta őket megvételre, azt állítva, hogy a svéd vejétől származnak, aki a hétvégi házába vadiúj Electrolux masinákat vett, és ezekre már nincs szüksége.

És amikor a Bajszos, hóna alatt három mosógéppel szertefoszlott az imaginárius szlavóniai ködben, ismét úgy tűnt, hogy a Zágráb és Belgrád közti tetves semmi közepén nehezen találtam volna normálisabb kutast. Egy idevalósinak valószínűleg teljesen normális dolog,

hogy istentől-értelemről megfosztott világának földrajza nem foglalja magába a Száván túli nyomorúságot. Ahogy az is, hogy neki a szerb vendégmunkások, akiknek a brčkói rokonai nyilván az elűzött muszlimok vagy horvátok házában élnek, nem túl szimpatikusak. Ezért az is normális, hogy ezeknek az embereknek, a két szép szemükért, ne játssza a profit, hanem a sorok közt a jó anyjukba küldje őket.

Nekem ez a normalitás idegen volt, de ez nem adott magyarázatot a reakciómról. Nem számítottam különösebben érzékeny figurának, és a különböző bajszos figurák sokkal zaftosabb és közvetlenebb szavai se rendítettek meg. Éreztem, hogy mindez valahogy összefügg apám föltámadásával, és azon tűnődtem, hogy a Bajszos, a helyben normálisnak számító viselkedésével csak lerántotta a leplet a büntudatomról. Avagy amikor eldöntöttem, hogy ráguglizok a megboldogult apám nevére, nem szenvedett-e csorbát végérvényesen az ártatlanságom, amelyben addig hittem? Ezért volt az, hogy képtelen voltam a Bajszos szemébe nézni és elküldeni az anyjába? Máris a bűnöző szerepébe kényszerültem, aki nem áll meg a becsületes ember szeme előtt.

A nyugat-szlavóniai Višnjići falu nyomta most a lelkem, amelyről azt se tudtam, hol van pontosan. Még kevésbé tudtam azt, mi történt ott a távoli 1991. november 13-i éjszakán, amikor Dušával mi még Ljubljanában éltünk. Ennek ellenére bűnösnek éreztem magam, és büntudatom egyre csak nőtt.

– *Még valamit?*

– *Hogyan? Ööö... Semmit, köszönöm.*

– *Akkor tizenkét kuna lesz.*

Úgy tűnt, lejárt az időm a *Juharfás étteremben*.

*

Először jártam ebben az országban, ahova a dolgok legújabb állása szerint a szülővárosom is tartozott, és a horvát állampolgárokkal is először érintkeztem, ha nem számítom azt a néhány futó találkozást a ljubljanoi utcákon és a szép világoskék egyenruhát viselő vámost. Utóbbinak egy egész örökkévalóságra volt szüksége ahhoz, hogy a horizont egy távoli pontjáról rám fókuszáljon, akkor azonban egy alig észrevehető biccentéssel diplomatikusan engedélyezte, hogy elhúzzak a faszba, illetve hogy belépjek a Horvát Köztársaság területére.

Nadja jutott eszembe, akinek nem sikerült elmondanom, hogy eljöttem. Amikor elindultam, még édesdeden aludt, és nem éreztem

magamban elegendő erőt ahhoz, hogy fölébresszem és belekényszerítsem egy négy(álmos)szemközi beszélgetésbe. Ugyanis sehogy se sikerült összeraknom egy mesét, amely elég hihetően fedné igazi szándékaimat és útitervemet, amely egyébként is elég foghíjas volt, és teljesen kiszámíthatatlan, különösen ami az időtartamát illeti. De amikor a telefonom már harmadszor csörrent meg fél órán belül, tudtam, hogy föl kell vennem.

- Halló.

- Hol vagy?

- Ööö, Nadja... Valami történt.

- Mi?

- Apám nagynénje... Milosava... Meghalt.

- Tényleg? Hol vagy most?

- Úton. Megyek a temetésre.

- Hová?

- Boszniába.

- Boszniába?

- Igen. Már itt vagyok a horvátoknál.

- És miért nem szóltál? Miért indultál el csak úgy... abba a Boszniába? Minden rendben van?

- Minden oké. Csak... nem tudom, mikor jövök vissza.

- Ez most komoly?

- Igen. Hosszú ez a sztori.

- Nem értelek.

- Bocsi.

- Aha. Hát jó. Majd hívj.

Nadja letette, engem pedig előntött a vágy, hogy visszahívjam, és folytassuk a beszélgetést. Képtelen voltam letenni a mobilom, de fogalmam se volt, mit mondhatnék neki. Nadja tényleg nem érdekelte meg, hogy a Juharfás étterem parkolójából kitalált történetekkel traktáljam a megboldogult Milosava néniről, az egyetlen rokonomról apám oldaláról, aki kilencvenkét éves korában halt meg, hirtelen, egy jegenyefa metszése közben, Kelet-Bosznia egyetlen nyugdíjasotthonának kertjében. Megvolt hozzá a néni élettörténete is, és a naiv Nadjának simán előadhattam volna egy mesét a néni töltött paprikáiról, amelyeket minden télen vákuumos edénybe rakva saját kezűleg vitt ki a buszállomásra és bízott rá a Ljubljana tartó busz sofőrjére, anyámnak egy levelet, nekem egy konvertibilis bosnyák húszmárkást mellékelve. Mesélhettem volna neki a néni fér-

jéről, Slavkóról is, akivel gyomorrák végzett, és a néni élete végéig abban a hiszemben élt, hogy ennek az ő egészségtelen főztye volt az oka, ezért nyolcvanöt évesen áttért a bioélelmiszerekre, ami miatt a szomszédjai demensnek nyilvánították, bedugták egy otthonba, és rátették a kezüket a házára.

Élénk képzeletem volt, és ezt szerettem kihasználni csajozás közben, de ezúttal csődöt mondtam. Nadja hangjától lefagytam és megakadtam az első kitalált mondat közepén. Úgy éreztem, jólesne vele egy őszinte beszélgetés, ebben az egész, nagyon is valós történetben szükségem lett volna egy szövetségesre. Hiányzott az odafigyelése, amellyel egyébként több tanára kegyébe beférkőzött már. Hiányzott a racionalitása, amellyel az összes összefüggéstelenül kimondott szavamat fogadta, hiányoztak az okos következtetései, amelyeket én magam nem voltam képes levonni. Nadja kétségtelenül okosabb volt nálam. Fiatalabb és naivabb, de okosabb. Egy pillanatra az is eszembe jutott, hogy megfordulok és visszaautózkok hozzá. Viszont túl makacs voltam, igaz, a saját káromra, és semmiképpen nem olyan, aki félútról visszafordult volna.

*

Azokban az internetes cikkekben, amelyeket a neten sikerült elolvasnom, a Višnjići faluban történtek igencsak szűkszavúan szerepeltek. Valószínűleg részletesebben tárgyalták az esetet a kilencvenes évek horvát lapjai és nyilván sokan tudtak az egészről a mai napig, de nekem fogalmam se volt, kit kérdezhetnék bármiről is. Annyit sikerült kiderítenem, hogy 1991. november 13-án a Jugoszláv Néphadsereg 3. hadteste Borojević tábornok irányításával kirabolta és fölgyújtotta a Vukovár melletti Višnjići falut. Eközben meggyilkoltak harmincnégy fegyvertelen helyi lakost, gyerekek, nők és öregek is voltak közöttük. A holttesteket tömegsírba temették, azt később a néhány kilométerrel távolabbi erdőben fedezték föl. Azt is megtudtam, hogy a háborús bűnöket tárgyaló nemzetközi bíróság évekkal korábban körözést adott ki Nedeljko Borojević ellen, aki azóta is szabadlábon van. A bíróság parancsnoki felelősséggel vádolta a višnjići háborús bűntény kapcsán. Böngészés közben több olyan találgatásra is rábukkantam, hogy a szökésben levő Borojević tábornok a Boszniai Szerb Köztársaság területén bujkál, és hogy több hágai vádlotthoz hasonlóan a szerb titkosszolgálat védelme alatt áll. A cikk alatti kommentekben valaki váltig állította, hogy Borojević már több éve egy Užice környé-

ki védett házban él, több anonim kommentelő pedig azt az elméletet hangoztatta, hogy a biztonságáért a szerb politikai vezetés parancsára és a nemzetközi közösség tudtával a szerb hadsereg felel.

Nedeljko Borojević tábornokot utoljára a belgrádi Bristol Szállóban láttam 1991 nyarán, amikor még ezredes volt, azt az embert pedig, aki pólai gyerekkoromban olyan jól játszotta az apám szerepét, legalábbis most úgy tűnt, valójában soha nem ismertem meg igazán. Szerettem őt, ez kétségtelen, mint ahogy valószínűleg minden gyerek szereti az apját, és amikor anyám elmondta, hogy meghalt, biztos voltam benne, hogy bánatomban utánahalok én is. Néha az is eszembe jutott, hogy soha nem tudtam túltenni magam apám halálán, és időnként hinni akartam abban, hogy nem is fogom.

Az elmúlt évek alatt kifakultak és összekeveredtek gyerekkori emlékeim. A legfurcsább az volt, hogy nem emlékeztem apám arcára. Csak fényképek segítségével tudtam földézni az arcvonásait, különböző fekete-fehér képmásokra emlékeztem csak, amelyek valamelyik szülinapi bulin készültek, vagy arra a fiatakorira, szinte gyerekkorira, amely a jogosítványában volt, amelyen alig hasonlított későbbi önmagára, és amelyen vicces, pelyhes bajsza volt. De már nem láttam magam előtt szinte összenövő, dús, csodálkozva fölfont szemöldökét. Nem láttam a szemüveg nélküli tévzés közben résnyire szűkülő, sötét szemét. És nem láttam az evés közben is beszélő, apró ételmorzsákat köpködő telt száját, ahogy anyámnak ebéd közben a napi munkahelyi eseményeket előadta. Mint ahogy azt se láttam, ahogy türelmetlenül az állát csipkedi minden egyes alkalommal, amikor az Arénában ülve arra várt, hogy elkezdődjön valamelyik partizánfilm.

Emlékeimben csak távolról láttam, mint valami messi, emberforma figurát, amely szoborhoz hasonlóan áll valahol a látóhatáron. Láttam a szép tisztí egyenruháját, ahogy otthon a tükör előtt készül a hadsereg napi ünnepségre. Láttam a fürdőgatyás alakját, ahogy a túl kicsi törülközőn fekvve azt mondja, jöjtek ki már a vízből, mert szerdes a szám. Láttam a Triesztben vett fehér, ünnepi ingében, ahogy sütitni visz a Madžar cukrászdába, és azt mondja, ezúttal tényleg be kell érnem egyetlen szelettel, mert nincs kedve anyám örökös megjegzéseit hallgatni arról, hogy mennyire elkényeztet.

Tudtam, hogy az úton, amelyen voltam, néhány óra alatt eljuthatnék Vukovárig, majd Višnjići faluig is, de nem voltam benne biztos, akarom-e én ezt. Višnjićiről, függetlenül attól, hogy soha nem jártam Szlavóniában, olyan világos képet alkottam magamban, hogy úgy

tűnt, voltam már ott. Láttam a házakat a szélesen elterülő, fátlan síkságon, amelyek kéményéből füst fodrozódott, az otthonok tűzhelyének melegét bizonyítva. A világító ablakok törték csak meg az egyöntetű sötétséget, mögöttük a helyiek gyanútlanul töltötték békés novemberi estéjükét. Egy kutya fölugatott, őt követte sorra minden falusi eb, majd ismét csönd lett. A távolban valaki lassan hazafelé tartott a mezők között húzódó sáros töltésen. Másvalaki kilépett a házból, és ahogy kinyitotta az ajtót, a házból a kinti csöndbe hasítottak a játékos gyerekhangok, de gyorsan elhaltak és átengedték a csöndet a szélsusogásnak és a közeli erdők távoli hangjainak. November este volt, amilyen ezerszámra volt már Višnjići falu meg nem írt történelmében, csak épp a látóhatáron, Borojević tábornok vezetésével, lassan közeledett a Jugoszláv Néphadsereg 3. hadteste.

– Egy zöldkártyát kérek még.

Enes szerencsére figyelmeztetett, hogy ettől áll föl a bosnyák vámosoknak, így nem ért váratlanul a kérés. Muharem Hadžić vámtisztviselő ezek után, kielégülve, több percig vizsgálta az útlevelemet anélkül, hogy egyszer is lapozott volna.

– *Hova mész, Vladan?*

– *Brčkóba.*

– *Brčkóba.*

Még mindig elgondolkodva bámulta a fényképemet, mintha a születési évem és a lakcímem hipnotizálása a kajmak- és sonkacsempészek elleni vadászat új, hi-tech formája lenne.

– *Háááát jó.*

Muharem visszaadta az útlevelem és pár másodperc múlva életemben először Bosznia-Hercegovina földjére léptem.

4.

Azon a napon, amikor életemben először hallottam az átvezénylés szót, először láttam anyut kikapcsolni. Nem tudom pontosan, mit mondott neki apu, mert amikor hazaértünk a piacról, nem engedte, hogy fölmenjek vele a lakásba, hanem játszani küldött az udvarra, és azt parancsolta, maradjak is ott, amíg ebédelni nem hívnak. Ez volt az első és egyben utolsó parancs, amit életemben Nedeljko Borojević ezredestől kaptam, de ezt a parancsot úgy adta ki, hogy nem lehetett kétségem annak katonai természetéről. Ezért ellenvetés nélkül teljesítettem.

Céltalanul lődörögtem hát a környéken, miközben apu közölte anyuval a szörnyű hírt, hogy még aznap este Belgrádba költözünk. Amikor fölmentem a lakásba, az a felejthetetlen csönd fogadott, amely miatt a mai napig az üres lakásba belépve először bekapcsolom a tévét vagy a rádiót, hogy még véletlenül se halljam meg a hűtő zúgását, és ne jusson eszembe a látvány, ahogy anyu a nagy előszobaszekrényből hangtalanul szedi elő a ruháit és a hálószobai ágyra halmozza őket. Az asztalon csak egy tányér darált húsos tészta állt, parmezánnal megszórva, és ebből érthető módon következett, hogy azt kérdés nélkül meg kell ennem. Apu amúgy mellékesen elmondta, hogy a munkája miatt egy időre Belgrádba megyünk, és hogy anyu mindent összecsomagol majd. Amikor legközelebb elment mellettem, még hozzátette, hogy ebéd után ismét kimehetek az udvarra, vagy nézhetem a tévét, de most ne legyek útban a lakásban, mert indulás előtt mindent össze kell pakolni.

Este megcsördült a telefon, és apu egy tévébemondó hangján közölte, hogy a katonai teherautó tíz perc múlva a bolt előtt lesz, kezdetjük levinni a cuccokat. Anyu ekkor elsírta magát és apu megpróbálta átölelni és a mellére vonni a fejét, mint amikor hírt kaptunk arról, hogy anyu unokaöccse, Gregor, meghalt közlekedési balesetben. De anyu ellökte apu karját, megragadta az előszobában álló legnagyobb bőröndöt és elkezdte egyedül vonszolni a bejárati ajtó felé. Apu megpróbálta kivenni a kezéből, azt ismételve, hogy túl nehéz lesz neki, és hogy ne legyen keményfejű, de anyu egyetlen lendülettel levitte a bőröndöt a lépcsőn a tömbház elé, majd onnan a bolt előtti parkolóig, ahol végre, szemmel láthatóan kínlódva, letette, úgy, hogy hangos csattanással ért földet. Majd ráült és tovább sírt, miközben apu, enyhén zavarodottan, egyedül hordta le a többi cuccot a lakásból, nekem pedig azt mondta, maradjak anyu mellett, ha esetleg szüksége lenne valamire.

A bolt előtt hirtelen fölbukkant Enisa szomszédasszonyunk, aki napszaktól függetlenül mindig tudta, mi történik a házunk előtt, és aki most szó szerint leszaladt elbúcsúzni tőlünk, a férje papucsában és csak egy fürdőköpenyt kanyarítva magára. Apu azt mondta neki, hogy hamarosan visszajövünk, Enisa csak bólintott és azt mondta: *A szerencse kísérijen benneteket, legyetek erősek és egészségesek, akárhova is kerültök.* Majd kétfelől arcon, majd homlokon csókolt és azt mondta, legyek jó fiú, és hallgassak anyura meg apura, hogy ebben az egész helyzetben ne legyen még velem is gondjuk. Én tulajdonképpen nem

nagyon értettem, miféle helyzetről is van szó, de ő magyarázat helyett magához szorított és azt mondta: *Édes kisfiam, vigyázz magaddal!*, és ő is elkezdett sírni, még anyunál is jobban.

Végül tényleg megjött a teherautó, Sheljquim, a sofőr, katona módjára mindenkinek szalutált, majd elkezdte a bőröndjeinket és dobozainkat berakni a csomagtérbe. Anyu végre fölállt a bőröndjéről, átölelte Enisát és sírva, egymáshoz simulva nézték, ahogy Sheljquim és apu összeszokott mozdulatokkal adogatják egymásnak a csomagjainkat. Amikor apu az utolsó hátizsákot is Sheljquim kezébe nyomta, aki aztán elkezdte a helyére igazítani a teherautó ponyváját, nekem is összeszorult a torkom, éreztem, ahogy kerülget a sírás. Az a baljóslatú ötletem támadt ugyanis, hogy még mielőtt igazán elkezdődött volna, véget ért a nyár, és hogy apu soha többé nem visz ebéd után a *Zlatne Stijene* strandra, ahonnan különböző magasságú sziklákról lehetett vízbe ugrálni.

Amikor a Vitezić utcából kikanyarodtunk az Ifjúság utcába, Sheljquim azt mondta, nem kell virrasztanunk, inkább aludjunk, mert a Speedy Gonzalesnak² becézett teherautója előtt hosszú és fárasztó út áll. Vidám fiú volt, sokat beszélt és még többet nevetett, mi pedig elcsöndesedtünk és néztük, ahogy utoljára elmegyünk a mozi, az Aranykapu és az Aréna mellett. A szülővárosom nemsokára csak távoli, a sötét látóhatáron elszórt fénypontokká változott, amelyekről anyu oly szívesen mesélt, és aki most szándékosan elfordította a fejét, hogy ne is lássa a távolodó fényeket.

Amikor sok évvel ezelőtt az Arenának nevezett, Ljubljánát Pólával összekötő zöld vonat nem sokkal este tíz előtt a végállomásához közeledett, a sötétben ezernyi fénypont világított, és anyu, aki akkor a ljubljánai pedagógiai akadémia fiatal hallgatója volt, orrát a vonat ablakához nyomva izgatottam leste a lassan különböző formákat öltő fényeket. Tudta, hogy ott, az a sok fénypont között van valahol a pólai vasútállomás, annak is a 2. peronja, ahol Borojević hadnagy vár rá egyenruhában, egy szál vörös rózsával, amelyet idegesen rakosgat egyik kezéből a másikba, és ezért mindkét tenyere tele van a tüskék okozta apró sebekkel. Anyám tudta, hogy jobb lenne, ha a hadnagy nem venne neki minden alkalommal rózsát, hiszen a szerelmük már egyébként is sokba kerül neki, mert Muzirović századosnak vennie kellett egy liter törkölypálinkát is, hogy elbliccelhesse az ügyeletet és

vele maradhasson reggel négyig, amikor az Arena visszaindult Ljubljana-ba. A gavallér Borojević hadnagy pedig úgy érezte, úgy illendő, hogy a Jugoszláv Néphadsereg tisztje rózsával várja a szlovén barát-nőjét, elvigye a Madžar cukrászdába sütire és limonádéra, kézen fogva sétáljon vele végig a Május 1. úton, a Fórum felé, és hogy hajnali fél négykor a 2. peronon, két puszival búcsúzzon, jó utat kívánva.

Ki tudja, mennyi törkölypálinkát ivott meg Muzirović százados és hányszor nézte izgatottan a szlovén Duša Podlogar a zöld vonat ablakán át a lassan formát öltő fényeket, és hány túske fúródott az idegesen várakozó hadnagy tenyerébe, mielőtt végre összegyűjtötte bátorságát és a parkban, egy padon szájon nem csókolta szlovén barát-nőjét? Vagy talán reszkető kézzel a melltartóját is kikapcsolta, és ágaskodó mellbimbóját is megérintette? Ki tudja, vajon a hadnagy rózsa helyett alkalmanként nem egy katonai gyapjútakaróval a hóna alatt várt-e rá a 2. peronon és a cukrászda helyett inkább egy sötét és kihalt helyre vezette? És vajon ekkor Duša elvtársnő nem azért kés-te-e le a ljubljana-i vonatot, mert képtelen volt elszakadni a hadnagy erős és sóvár ölelésétől?

Erről persze anyu nem beszélt, de arról igen, hogy hamarosan ő is a Kraš által gyártott Bajadera nevű desszerttel kedveskedett a kolléganőjének, Ajdának, hogy az ne mondja el Tomažnak, a főnöküknek, hogy ő rendszeresen a város főutcáján levő Borovo cipőbolt apró raktárában alszik, mert munka után szinte mindennap siet a vonatra, és reggel egyenesen az állomásról jön dolgozni. Anyu azt is mesélte, hogy Ajda gyakran viccelődött azzal, mindez már elég régóta tart ahhoz, hogy az a tiszt végre rózsa helyett gyűrűvel is várhatná az állomáson, de anyu mindig csak azt mondta, szimplán csak jól érzik magukat együtt, és nincs okuk a sietségre. Ráadásul, tette hozzá, a lányok általában félnek attól, hogy egy olyan fiúhoz menjenek feleségül, aki ennyire jól néz ki egyenruhában, hiszen soha nem lehetnek biztosak abban, vajon csak az egyenruha tetszik nekik, vagy a fiú is, aki azt az egyenruhát viseli.

Még mielőtt Duša a végére járt volna ennek a bonyolult kérdésnek, Ajdának elege lett a sok munkából meg a Bajadera desszertekből, és így Tomaž, a főnökük, egy délután az egyik eladókisasszonyára a raktár padlóján összegömbölyödve, a cipősdobozok közt alva akadt rá. Ez volt Duša utolsó átaludt napja a Borovo cég égisze alatt, de leszámolt a Kraš desszertekkel is, soha többé nem kóstolt meg egyetlen Bajaderát sem, és nem is ajándékozott senkinek semmiféle desszertet.

És mivel a baj nem jár egyedül, Podlogar elvtárs, a híres vrhnikai kém pont ekkoriban szimatolta ki, hogy egyszerre dolgozó és tanuló kislányát, aki a cipőboltban keményen dolgozva keresi meg a kenyérrevalót, szabadidejében pedig tanítónőnek tanul, már réges-rég nem látták a Pedagógiai Akadémián. Duša apja, Dušan, ahhoz a különleges fajtához tartozott, aki nem szívesen mozdul ki Vnanje Gorice-i szerényen berendezett házából, ahová első infarktusa és rokkantnyugdíjazása után költözött, miután kényszerű véget értek a hajthatatlan vrhnikai rendőrparancsnok karrierjének hosszú évei. De amikor Marija Podlogar, a borovnicai általános iskola nyugalmazott titkárnője, aki korábban pusztá élvezetből ellenőrizte az igazgatókat, egy szép napon azt mondta, nem járja, hogy a szülők ne tudják, mi történik a lányukkal, Dušan kénytelen volt akcióba lépni. Ezt nem túl nagy kedvvel, de teljesen profi módon végezte.

Így aztán 1978 márciusának elején Duša nemcsak munka, hanem Podlogar nyugalmazott rendőrparancsnok közbenjárása nyomán lakás nélkül is maradt, illetve a nélkül az alagsori jéghideg szobácska nélkül, amelyet csak azért bérelt Ljubljana Šiška nevű negyedében, hogy leléphessen Vnanje Goricéből. Amíg Duša rendszeren járt egyetemre Ljubljanában, szomorú apja hallgatagon fogadta távozását, és a szomszédoknak is azt mondta, büszke a lányára, és támogatja őt. *Egy egyetemistának teljes nyugalom kell és közel kell laknia az egyetemhez*, magyarázta magabiztosan Podlogar parancsnok a számára teljesen ismeretlen egyetemi diákélet törvényszerűségeit, de a beszélgetőtársai szerencsére még nála is kevesebbet tudtak az egyetemekről és a diákevekről. Dušan Podlogar ugyanis, igyekezve elkerülni, hogy beismerje, Dušanak sikerült kivonnia magát az ellenőrzése alól, meggyőzte magát arról, hogy Duša tanulmányai az általa elképzelt, előbb-utóbb megvalósuló terv részét képezik.

Amikor Borojević hadnagy az egész estét betöltő készülődés után rászánta magát és éjfél után néhány perccel leszólította a táncoló lányt a szálló teraszán, és kicsit később a *Plavo more* zenekarral elénekeltette az egyetlen szlovén számot, amit a tarka ingbe és cowboycsizmába öltözött hosszú hajú fiúk ismertek (*Rompompom, még nem meggyünk haza*), elkezdett összedőlni a Podlogar rendőrparancsnok által épített kártyavár, és már ő maga sem hihetett sokáig saját tervében. A kétségbeesett apa az egyetlen megoldást abban látta, hogy fülig szerelmes lányát gyorsított eljárásban hazaköltöztesse és büntetéképp dolgozni küldje a vrhnikai Bőrgyárba.

A legapróbb részletekig kidolgozott átnevelési terve azonban csak azt bizonyította, hogy Podlogar elvtárs tulajdonképpen nem ismerte az egyetlen lányát, akiről hosszú éveken át azt képzelte, hogy a kedvence. Ez a rossz hírű vrhnikai kém azonban, akitől annak idején okkal tartott minden vrhnikai semmirekellő, nem ismerte föl azt a tényt, hogy Duša örökölte tőle a Podlogarokra jellemző híres macacsságot, amiről Borovnicában és a környékén már Mária Terézia ideje óta keringtek történetek.

Duša elsöre talán tényleg szerencsétlenül elüldögélt az utcán a régi šiškaai szobácskája előtt, amelyről Podlogar parancsnok helyesen sejtette, hogy a tulajdonos, Svetozar Novak, feketén adja bérbe, és ezért a följelentéssel való fenyegetőzés gyorsan eredménnyel járt, de a lánya ahelyett, hogy hazament volna Vnanje Goricéba, egyenesen a vasútállomás felé vette az irányt, ott megvárta a zöld vonatot, tökéletesen biztosan abban, hogy ezt utoljára teszi. Két kis bőröndjével, amilyen önféjű volt, szilárdan, egyszer és mindenkorra eldöntötte, hogy soha többé nem megy vissza Podlogar elvtárs és elvtársnő házába, még egy vasárnapi ebéd erejéig sem.

Elindult a szívének oly kedves fények felé, bízva abban, hogy aznap este még egyszer és utoljára ott várja majd a 2. peronon a hadnagya, rózsával a kezében.

A sors azonban úgy akarta, hogy fiatal életének épp ezen a különleges estéjén Nedeljko megfélekedezett egy látszólag jelentéktelen tényről, nevezetesen arról, hogy csütörtök volt. Csütörtök esténként ugyanis a pólai Karl Rojc Kaszárnyában egy különleges rituálé játszódott le. Minden csütörtökön ugyanis este hét óra körül Neven Barač ezredes, frissen lezuhanyozva és Olaszországból csempészett parfümtől illatozva vacsorázni ment a Halászkunyhó nevű helyre a szeretőjével, Snježánával. A pólai katonák jól tudták, hogy az ezredes csütörtökönként hivatalosan a kaszárnyában ügyeletes, nem hivatalosan pedig a Verudelán, a Brioni Szálló 132-es szobájában éppen megcsalja a feleségét, Ivanát, alaposan megtámogatva az eseményt némi rostos sült tintahallal, vegyes salátával és egy liter vörösborral – de ezt a titkot úgy őrizték, mintha államtitok lenne. Ivana elvéve befutó hívásai esetén ezért példás katona módjára védték a hazát, és az ezredes feleségének minden lelkiismeret-furdalás nélkül mondták, hogy *Barač ezredes pillanatnyilag nem tud telefonhoz jönni*. Egyszer az egyik albán fiú azt találta mondani Ivanának, hogy *az ezredes a kaszárnyában benne, de nem éppen benne van*, de Baračnak sikerült

kimenteni magát a felesége előtt, hogy az albán srác ugyan beszél szerbül, de nem mindig érti azt, amit mond. És a titok megmaradt titoknak.

A csütörtöki, gazdagon megjutalmazott ügyeletes csapatnak a megcsalt feleség hívásának fogadásán kívül volt egy másik, még az előzőnél is fontosabb feladata: szemmel kellett tartani Muzirović századost, és a világ minden kincséért se volt szabad kiengedni a kaszárnyából. Neven Barač Snježanája ugyanis valaha Emir Muzirović Snježanája is volt, amíg ez utóbbi elszörnyedve rá nem jött, hogy nem ő az egyetlen tiszt Snježana tisztekkel teli életében, és dühében le nem mondott további szolgálatairól, azt mondva, hogy *kár a kurvára faszt és időt fecsérelni*. Természetesen Emir soha nem tudta elfelejteni a *kurváját*, ennek ellenére bátran elviselte a tényt, hogy Snježana továbbra is titokban találkozzat a barátjával, az egyébként nős Nevennel. A szerelmes Muzirović századossal szemben Barač ezredes tényleg csak munkaidejét és nemzőszervét vette igénybe a Snježanával való találkozásai során, és nem különösebben idegeskedett azon, mit csinál a lány azokon a napokon, amikor nem csütörtök volt.

Emirt viszont a csütörtökök tönkrevették. Elnézte a randira készülő, Mišo Kovač dalát, az *Ez a mi éjszakánkat* füttyörésző barátját, és eltitkolt fájdalmába alámerülve először szertartásszerűen benyakalta Borojević törkölypálinkáját, majd a delírium csúcspontján azon kezdett tűnődni, hogy vajon térden állva esedezzen-e Snježana bocsánatáért a kimondott csúnya szavak miatt, és Neven, az étterem személyzete meg a véletlenszerűen ott időző német turisták színe előtt kérje-e meg a kezét, vagy inkább a Halászkunyhó csukott ablakán át hajtsa a szeretőket egyenesen a tengerbe. Az ügyeletes katonák segítségével azonban a csütörtökönkénti nagy felhajtásból nem lett semmi, hanem Muzirović szépen elaludt az irodájában, és a döntést ebben a nehéz kérdésben a következő hétre hagyta.

Azon a csütörtökön azonban, amelyen Duša megszökött Ljubljanából, ez a kis bajtársi segítség csütörtököt mondott, mert Filipovićot, az ügyeletes zászlóst valaki elfelejtette beavatni, mivel jár a csütörtöki ügyelet. Nedeljko ekkor már indulóban volt a vasútállomásra, amikor észrevette, hogy Muzirović irodája nem visszhangzik a százados hangos horkolásától. Amikor pedig Filipović elmondta, hogy Emir már vagy fél órája síkrészezen elhagyta a kaszárnyát, mondván, hogy

azonnal tudta, hány az óra, és a vasútállomás helyett fejvesztve a Halászkunyhó felé vette az irányt, elejét venni a szélesebb társadalmi méreteket öltő katasztrófának. Így történt, hogy Duša Podlogart az utolsó, zöld vonattal megtett útja végén először nem várta rózsa a 2. peronon, hanem egyedül álldogált a lassan kiürülő állomáson két kis bőröndjével, mint egy elveszett kislány.

Ki tudja, miért, talán mert más választása nem volt, vagy mert Duša Podlogar olyan lány volt, amilyen – mindenesetre egy óra várakozás után Nedeljko szlovén barátnője egyenesen a kaszárnyába ment. Amikor fél óra múlva határozott léptekkel, mintha egy november 29-i fölvonuláson lenne, odaért a portához, a bejárat előtt összefutott Borojević hadnaggyal és Barač ezredessel, akik együttes erővel támogatták a holtrészeg, horkoló Muzirovićot. Amikor megpillantotta Dušát, Nedeljko meglepetésében elengedte a rá támaszkodó Muzirovićot, aki így földre rogyott és fölébredt, miközben Barač a legközelebbi hotel irányába próbálta terelni a szerinte eltévedt turistalányt.

Duša csak annyit mondott, *Nedeljko, vegyél feleségül. Az istenre kérlek.*

És miközben a részeg Muzirović százados azt óbégatta a földön fekvé, hogy ne emlegesse istent a kaszárnyában, meg egyáltalán *rendes emberek színe előtt*, és hogy mindannyian szívesen feleségül veszik, ha úgy akarja, és hogy ő Nedeljkónak parancsba adja, hogy vegye feleségül ezt a bátor elvtársnőt, és még azt is, hogy Barač, akit úgy szeret, mintha a testvére lenne, miközben nincs is testvére, *egy szép napon rábaszik erre a snježanázasra*, Borojević hadnagynak végére, a nyakizmaival vívott hosszú küzdelem után, sikerült bólintania. Duša így végre letehetette a két kis bőröndjét, és megzavarodott kedvese nyakába ugorhatott.

Anyu csütörtökön, 1978. március 9-én kérte meg aput, és két nappal később, szombaton, március 11-én összeházasodtak, az esküvői tanújuk, Emir Muzirović százados némi közbenjárására. Muzirovićot az esküvő alatt az általa valaha tapasztalt legszörnyűbb fejfájás gyötörte, ezért a vőlegénynek és a menyasszonynak adott csókok alkalmából megfogadta, hogy soha többé meg se szagolja a törkölypálinkát, és ehhez tartotta is magát, attól kezdve kizárólag pleterjei szilvapálinkát fogyasztott.

Sheljqim Idrizi, a sofőrünk, életem leghosszabb éjszakáján észrevette, hogy nem tudok elaludni, ezért suttogva elkezdte magyarázni, hogy azok a bal oldali fények Magyarországon vannak, a jobb oldaliak Boszniában, előttünk pedig, ott, ahol nincs semmi fény, Szerbia és Vajdaság van. Ha Belgrád után továbbmegy az ember ezen az úton, és elhagyja Niš és Titovo Užice városát, akkor Koszovóba ér, ott is az ő falujába, ahol Fadil Vokri apja is született, suttogta Sheljqim, és nagyon meglepődött, amikor kiderült, hogy nem ismerem minden idők legjobb koszovói albán focistáját.

A leginkább sportot és földrajzot érintő suttogása közben mégis sikerült elaludnom, és amikor fölébredtem, már hajnalodott, a teherautónk pedig épp megállt a belgrádi Bristol Szálló előtt.

**SZENTELEKY – BAZSALIKOM
2019**

